

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Нові вимоги нового часу

Черкаси
ЧОПОПІ ЧОР
2013

ББК 74. 204

Н 73

Рекомендовано до друку Вченою радою ЧОПОПП.
Протокол № 2 від 30 травня 2013 року

Керівник проекту:

Н.М. Чепурна, ректор Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради, кандидат педагогічних наук, доцент

Укладач:

Гаряча С.А., завідувач кафедри педагогіки Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради, кандидат педагогічних наук

Рецензенти:

Назаренко Г.А., проректор з наукової роботи Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради, кандидат педагогічних наук;

Руденко В.Б., завідувач методичного кабінету управління освіти, молоді та спорту Смілянської міської ради

Н 73 Нові вимоги нового часу: інформаційно-методичний посібник /
[уклад. С. А. Гаряча]. – Черкаси : ЧОПОПП ЧОР, 2013. – 76 с.

У цьому посібнику розглядаються організаційно-педагогічні умови впровадження нових державних стандартів початкової, базової та повної загальної освіти. У ньому висвітлені ознаки особистісно орієнтованого, діяльнісного та компетентнісного підходів в освіті, розкрито зміст понять «держстандарт», «компетентність», «компетенція», «базовий план» та ін. Матеріали містять «Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» – документ, який допоможе швидше знайти адекватну відповідь на виклики часу.

Подані матеріали спрямовані на розвиток освітньої політики щодо створення освітнього середовища, модернізації змісту освіти.

©ЧОПОПП ЧОР, 2013.

„Світ, у якому належить жити нашим дітям, змінюється у чотири рази швидше, ніж наші школи”

Д-р Виллард Даггет

„Якщо ми будемо вчити сьогодні так, як ми вчили вчора, - ми вкрадемо у наших дітей завтра”

Джон Дьюї

„Не навчайте дітей так, як навчали вас, – вони народились в інші часи”

Єврейське прислів'я

ВСТУП

Інтеграція України у світовий простір ставить перед суспільством завдання – створити таку систему освіти нового покоління, яка буде відповідати викликам нового тисячоліття, забезпечувати випереджувальний загальноцивілізаційний розвиток нової генерації – дітей інформаційної епохи, здатних мислити і діяти системно. Головний критерій якісної освіти – рівень освіченості випускника, який є:

- людиною, спроможною жити в гармонії з собою, з природою, з іншими людьми, суспільством;
- людиною, яка має смак до життя, прагнення до його вдосконалення, розвинутий емоційний інтелект;
- креативною особистістю з критичним мисленням й імунітетом до технологій маніпулювання свідомістю;
- конкурентоспроможною особистістю у глобальному вимірі.

Указом президента України від від 25 червня 2013 року №344/2013 було схвалено Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, яка конкретизує основні шляхи реалізації концептуальних ідей та поглядів розвитку освіти, визначених Національною доктриною розвитку освіти.

На разі зазначений документ має стати спрямовуючим вектором на пошук шляхів адекватної відповіді на виклики часу.

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ № 344/2013

Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року

З метою вдосконалення правових та організаційних засад розвитку освіти в Україні **постановляю**:

1. Схвалити Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (додається).
2. Кабінету Міністрів України розробити та затвердити у місячний строк план заходів з реалізації Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року.
3. Цей Указ набирає чинності з дня його опублікування.

Президент України Віктор ЯНУКОВИЧ

25 червня 2013 року

СХВАЛЕНО

Указом Президента України
від 25 червня 2013 року №344/2013

НАЦІОНАЛЬНА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ НА ПЕРІОД ДО 2021 РОКУ

I. Загальні положення

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (далі – Національна стратегія) на основі аналізу сучасного стану розвитку освіти визначає мету, стратегічні напрями та основні завдання, на виконання яких має бути спрямована реалізація державної політики у сфері освіти.

Розроблення Національної стратегії зумовлено необхідністю кардинальних змін, спрямованих на підвищення якості і конкурентоспроможності освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, прискорення інтеграції України у міжнародний освітній простір.

Національна стратегія конкретизує основні шляхи реалізації концептуальних ідей та поглядів розвитку освіти, визначених Національною доктриною розвитку освіти.

II. СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ОСВІТИ АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

В Україні забезпечено правове регулювання питань функціонування системи освіти, всіх її рівнів і підсистем, діяльності навчальних закладів різних типів і форм власності, організації різних форм навчання.

Останніми роками вдосконалено законодавство України стосовно дошкільної і загальної середньої освіти, зокрема, запроваджено обов'язковість дошкільної освіти для дітей старшого дошкільного віку, встановлено 11-річний термін навчання для здобуття повної загальної середньої освіти, затверджено нові державні стандарти дошкільної та загальної середньої освіти, Положення про освітній округ, Положення про загальноосвітній навчальний заклад, Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, Положення про дистанційне навчання, Концепцію літературної освіти, Концепцію розвитку інклюзивної освіти тощо.

З метою прискорення процесу реформування системи освіти на виконання Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» затверджено надзвичайно важливі для розвитку освіти державні цільові програми, зокрема Державну цільову соціальну програму розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року, Державну цільову соціальну програму розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року, Державну цільову програму розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 роки, Державну цільову соціальну програму підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти на період до 2015 року, Державну цільову програму впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 року.

Триває виконання Державної цільової соціальної програми «Шкільний автобус», а також державних програм, спрямованих на

роботу з обдарованою молоддю, інформатизацію та комп'ютеризацію загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладів, забезпечення таких закладів сучасними технічними засобами навчання з природничо-математичних та технологічних дисциплін, упровадження інформаційних і комунікаційних технологій в освіті та науці тощо.

За останні роки здійснено низку заходів щодо реалізації ідей і положень Національної доктрини розвитку освіти, щодо реформування освіти, підвищення її якості, доступності та конкурентоспроможності. Модернізовано зміст та вдосконалено організацію всіх ланок освіти, створено нові навчальні підручники, започатковано організацію інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, запроваджується профільне навчання в старшій школі, вдосконалюється зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів, триває забезпечення загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів сучасними навчальними комп'ютерними комплексами, підключення їх до мережі Інтернет, у вищій освіті впроваджуються принципи Болонського процесу, кредитно-модульна система навчання.

Оновлено систему мовної освіти, що забезпечує обов'язкове оволодіння державною мовою, можливість опанувати рідну та іноземні мови. Вивчення іноземних мов стало обов'язковим з першого класу.

У непростих демографічних і соціально-економічних умовах здійснюється модернізація мережі навчальних закладів з метою більш ефективного використання їх матеріально-технічних, кадрових, фінансових, управлінських ресурсів для забезпечення доступності та якості освіти. З цією метою ведеться пошук альтернативних моделей організації навчання, зокрема створення в сільських районах освітніх округів, яких нині функціонує майже 2 тисячі.

Припинено процес закриття дошкільних навчальних закладів, відновлюється та значно розширюється їх мережа відповідно до потреб населення.

Відбулися значні позитивні зрушення в бібліотечно-інформаційному забезпеченні педагогічної освіти і науки, зокрема, створено веб-портали та сайти у провідних бібліотеках, формуються повноцінний галузевий інформаційний ресурс, електронні каталоги, повнотекстові бази, електронні бібліотеки.

Свідченням позитивних якісних змін у забезпеченні розвитку національної освіти став Форум міністрів освіти європейських країн «Школа XXI століття: Київські ініціативи», на якому проголошено сім напрямів євроінтеграції дошкільної та середньої освіти і проекти практичних дій за кожним із них («Дошкільна освіта», «Спільна історія без розділових ліній», «Толерантність», «Через мову до взаєморозуміння», «КТ-освіта без кордонів», «Від шкіл-партнерів до партнерів-країн», «Новій освіті Європи – новий європейський учитель»).

Водночас нинішній рівень освіти в Україні не дає їй змоги повною мірою виконувати функцію ключового ресурсу соціально-економічного розвитку держави і підвищення добробуту громадян. Залишається низькою престижність освіти і науки в суспільстві.

Не повністю задовольняє потреби населення мережа дошкільних і позашкільних навчальних закладів, стан їх навчально-матеріальної бази тощо.

Потребують якісного поліпшення освіта дорослих, діяльність закладів післядипломної педагогічної освіти, структурних підрозділів вищих навчальних закладів, на базі яких здійснюються перепідготовка та підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників.

Актуальними є реалізація в освітніх програмах ідеї посилення ролі сім'ї у вихованні дітей, розширення можливості впливу родин учнів на навчально-виховний процес.

Залишається незадовільним стан фінансового та матеріально-технічного забезпечення системи освіти, низьким – рівень оплати праці працівників освіти і науки.

Ключовим завданням освіти у XXI столітті є розвиток мислення, орієнтованого на майбутнє.

Сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а і здатності самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян.

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ, ВИКЛИКИ ТА РИЗИКИ

Розбудова національної системи освіти в сучасних умовах з урахуванням кардинальних змін у всіх сферах суспільного життя, історичних викликів XXI століття вимагає критичного осмислення

досягнутого і зосередження зусиль та ресурсів на розв'язанні найбільш гострих проблем, які стримують розвиток, не дають можливості забезпечити нову якість освіти, адекватну нинішній історичній епосі.

Серед зазначених проблем актуальними є:

- недостатня відповідність освітніх послуг вимогам суспільства, запитам особистості, потребам ринку праці;
- обмеженість доступу до якісної освіти окремих категорій населення (діти, які проживають у сільській місцевості, діти з особливими освітніми потребами, обдарована учнівська молодь, діти мігрантів);
- відсутність цілісної системи виховання, фізичного, морального та духовного розвитку і соціалізації дітей та молоді;
- зниження суспільної моралі, духовності, культури поведінки частини учнівської та студентської молоді;
- недостатня орієнтованість структури і змісту професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти на потреби ринку праці та сучасні економічні виклики;
- невідпрацьованість ефективної системи працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, їх професійного супроводження;
- недостатній розвиток мережі дошкільних навчальних закладів;
- недосконалість системи національного моніторингу та оцінювання якості освіти;
- повільне здійснення гуманізації, екологізації та інформатизації системи освіти, впровадження у навчально-виховний процес інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій;
- недостатній рівень соціально-правового захисту учасників навчально-виховного процесу, відсутність цілісної системи соціально-економічних стимулів у педагогічних і науково-педагогічних працівників, невисокий рівень заробітної плати таких працівників;
- низький рівень фінансово-економічного, матеріально-технічного, навчально-методичного та інформаційного забезпечення навчальних закладів; слабка мотивація суспільства та бізнесу до інвестування освіти;

- наявність у системі освіти фактів неефективного використання фінансових і матеріальних ресурсів, нецільового використання приміщень навчальних закладів;
- відсутність системи мотивацій і стимулювання інноваційної діяльності в системі освіти, нівелювання ризиків у зазначеній діяльності;
- недостатній розвиток громадського самоврядування навчальних закладів, недосконалість механізмів залучення до управління освітою та її оновлення інституцій громадянського суспільства, громадськості.

Труднощі періоду реформування, процеси певної соціально-економічної нестабільності, екологічні проблеми спричиняють низку ризиків, які можуть ускладнити реалізацію цілей і завдань Національної стратегії. Серед них:

- нестабільність економіки, обмежений обсяг ресурсів для забезпечення системного виконання всіх завдань і заходів, передбачених Національною стратегією;
- розшарування суспільства за матеріальним становищем сімей;
- негативний вплив складної демографічної ситуації;
- несприйняття частиною суспільства нових реформ;
- неготовність певної частини працівників освіти до інноваційної діяльності;
- недостатня підготовленість органів управління освітою до комплексного розв'язання нових завдань, забезпечення скоординованої діяльності всіх служб та інституцій.

III. МЕТА, СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ТА ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ

Мета Національної стратегії

Метою Національної стратегії є:

- підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки;
- забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями, потребами на основі навчання протягом життя.

Стратегічні напрями розвитку освіти

Стратегія розвитку національної системи освіти повинна формуватися адекватно сучасним інтеграційним і глобалізаційним процесам, вимогам переходу до постіндустріальної цивілізації, що забезпечить стійкий рух та розвиток України в першій чверті ХХІ століття, інтегрування національної системи освіти в європейський і світовий освітній простір.

Стратегічними напрямами державної політики у сфері освіти повинні стати:

- реформування системи освіти, в основу якої покладатиметься принцип пріоритетності людини;
- оновлення згідно з вимогами часу нормативної бази системи освіти;
- модернізація структури, змісту та організації освіти на засадах компетентнісного підходу;
- створення та забезпечення можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей, створення навчальних закладів різних типів і форм власності;
- побудова ефективної системи національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді;
- забезпечення доступності та безперервності освіти протягом усього життя;
- формування безпечного освітнього середовища, екологізації освіти;
- розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі;
- інформатизація освіти, вдосконалення бібліотечного та інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки;
- забезпечення проведення національного моніторингу системи освіти;
- підвищення соціального статусу педагогічних і науково-педагогічних працівників;
- створення сучасної матеріально-технічної бази системи освіти.

Основні завдання Національної стратегії

Модернізація і розвиток освіти повинні набути випереджального безперервного характеру, гнучко реагувати на всі процеси, що відбуваються в Україні та світі. Підвищення якісного рівня освіти має бути спрямовано на забезпечення економічного зростання держави та розв'язання соціальних проблем суспільства, даліше навчання і розвиток особистості. Якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства.

Зусилля органів управління освітою, науково-методичних служб за підтримки всього суспільства та держави повинні бути зосереджені на реалізації стратегічних напрямів розвитку освіти, подоланні наявних проблем, виконанні перспективних завдань, серед яких:

- оновлення цілей і змісту освіти на основі компетентнісного підходу та особистісної орієнтації, урахування світового досвіду та принципів сталого розвитку;
- забезпечення економічних і соціальних гарантій для реалізації конституційного права на освіту кожним громадянином України незалежно від місця проживання і форми здобуття освіти;
- перебудова навчально-виховного процесу на засадах розвивальної педагогіки, спрямованої на раннє виявлення та найбільш повне розкриття потенціалу (здібностей) у дітей, з урахуванням їх вікових та психологічних особливостей;
- забезпечення розвитку та функціонування української мови як державної, задоволення мовно-освітніх потреб національних меншин, створення умов для вивчення іноземних мов;
- побудова ефективної системи національного виховання на засадах загальнолюдських, полікультурних, громадянських цінностей, забезпечення фізичного, морально-духовного, культурного розвитку дитини, формування соціально зрілої творчої особистості, громадянина України і світу, підготовка молоді до свідомого вибору сфери життєдіяльності;
- забезпечення системного підвищення якості освіти на інноваційній основі, сучасного психолого-педагогічного та науково-методичного супроводження навчально-виховного процесу;
- посилення мовної, інформаційної, екологічної, економічної, правової підготовки учнів та студентів;

- створення безпечного освітнього середовища;
- забезпечення функціонування ефективної системи інклюзивної освіти;
- удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та керівних кадрів системи освіти, підвищення їх управлінської культури;
- підвищення відповідальності сім'ї за освіту і виховання дітей;
- забезпечення економічних та соціальних гарантій педагогічним, науково-педагогічним, бібліотечним та іншим працівникам системи освіти, підвищення їх соціального статусу, престижу педагогічної професії, створення умов для професійного вдосконалення і творчості;
- створення сучасної матеріально-технічної бази для функціонування системи освіти;
- забезпечення створення умов для розвитку індустрії сучасних засобів навчання (навчально-методичних, електронних, технічних, інформаційно-комунікаційних тощо);
- розвиток взаємодії органів управління освітою та органів громадського самоврядування навчальних закладів, забезпечення об'єктивного оцінювання якості освіти;
- розроблення ефективного механізму фінансово-економічного забезпечення освіти, належної оплати праці педагогічних та науково-педагогічних працівників.

Для здійснення стабільного розвитку і нового якісного прориву в національній системі освіти необхідно забезпечити:

у дошкільній освіті:

- відновлення роботи закритих у попередні роки дошкільних навчальних закладів, розширення їх мережі до повного задоволення потреб населення;
- стовідсоткове охоплення обов'язковою дошкільною освітою дітей старшого дошкільного віку через урізноманітнення форм її здобуття;
- створення оптимальних організаційно-педагогічних, санітарно-гігієнічних, навчально-методичних і матеріально-технічних умов для функціонування дошкільних навчальних закладів;

- удосконалення мережі навчально-виховних комплексів типу «дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад», відкриття груп та дошкільних закладів різних типів і форм власності, формування груп з короткотривалим перебуванням дітей тощо;
- оновлення змісту, форм, методів і засобів навчання, виховання і розвитку дітей дошкільного віку відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти та програм розвитку дитини;

у загальній середній освіті:

- обов'язкове здобуття всіма дітьми і молоддю повної загальної середньої освіти в обсягах, визначених державними стандартами загальної середньої освіти;
- здійснення оптимізації мережі загальноосвітніх навчальних закладів з урахуванням демографічних, економічних, соціальних перспектив розвитку регіонів, потреб громадян та суспільства;
- урізноманітнення моделей організації освіти, зокрема для дітей, які проживають у сільській місцевості, створення умов для розвитку мережі загальноосвітніх навчальних закладів, заснованих на приватній формі власності;
- оновлення змісту, форм і методів організації навчально-виховного процесу на засадах особистісної орієнтації, компетентнісного підходу;
- підвищення ефективності навчально-виховного процесу на основі впровадження досягнень психолого-педагогічної науки, педагогічних інновацій, інформаційно-комунікаційних технологій;
- створення умов для диференціації навчання, посилення професійної орієнтації та допрофільної підготовки, забезпечення профільного навчання, індивідуальної освітньої траєкторії розвитку учнів відповідно до їх особистісних потреб, інтересів і здібностей;

в освіті дітей з особливими освітніми потребами:

- розроблення методики раннього виявлення та проведення діагностики дітей з особливими освітніми потребами;

- удосконалення мережі спеціальних навчальних закладів, створення нових моделей та форм організації освіти для осіб з особливими освітніми потребами;
- відкриття дошкільних груп компенсуючого типу для дітей з особливими освітніми потребами, які проживають у сільській місцевості;
- розширення практики інклюзивного та інтегрованого навчання в дошкільних, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах дітей та молоді, що потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку;
- пріоритетне фінансування, навчально-методичне та матеріально-технічне забезпечення навчальних закладів, що надають освітні послуги дітям і молоді з особливими освітніми потребами, забезпечення архітектурної, транспортної та інформаційної доступності таких закладів для цієї категорії осіб;

у позашкільній освіті:

- збереження та розвиток мережі позашкільних навчальних закладів для забезпечення рівного доступу дітей та молоді з урахуванням їх особистісних потреб до навчання, виховання, розвитку та соціалізації засобами позашкільної освіти (створення умов для охоплення різними формами позашкільної освіти не менше 70 відсотків дітей відповідного віку);
- належне навчально-методичне, матеріально-технічне забезпечення позашкільних навчальних закладів;
- підвищення соціального статусу педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів;
- удосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів для позашкільної освіти;
- державну підтримку програмно-методичного забезпечення системи позашкільної освіти шляхом внесення відповідних змін до нормативно-правових актів;
- використання виховного потенціалу системи позашкільної освіти як основи гармонійного розвитку особистості;
- розвиток та підтримку системи роботи з обдарованою і талановитою молоддю;

- урізноманітнення напрямів позашкільної освіти, вдосконалення її організаційних форм, методів і засобів навчально-виховного процесу;

у професійно-технічній освіті:

- розроблення та впровадження державних стандартів професійно-технічної освіти з професій широких кваліфікацій; оновлення та затвердження оптимального переліку професій з підготовки кваліфікованих робітників (скорочення їх кількості на основі інтеграції);
- оптимізацію мережі професійно-технічних навчальних закладів різних типів, професійних спрямувань та форм власності з урахуванням демографічних прогнозів, регіональної специфіки та потреб ринку праці; розширення їх автономії, створення навчально-виробничих комплексів;
- удосконалення механізму формування державного замовлення на підготовку робітничих кадрів відповідно до реальних потреб економіки, регіональних ринків праці, запитів суспільства;
- удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних кадрів професійно-технічної освіти на базі вищих навчальних закладів і профільних професійно-технічних навчальних закладів;

у вищій освіті:

- приведення мережі вищих навчальних закладів і системи управління вищою освітою у відповідність із потребами розвитку національної економіки та запитів ринку праці;
- створення дослідницьких університетів, розширення автономії вищих навчальних закладів;
- перегляд та затвердження нового переліку професій педагогічних і науково-педагогічних працівників;
- розроблення стандартів вищої освіти, зорієнтованих на компетентнісний підхід, узгоджених із новою структурою освітньо-кваліфікаційних (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти та з Національною рамкою кваліфікацій;
- розширення взаємодії вищих навчальних закладів з установами Національної академії наук України та Національної академії

педагогічних наук України щодо розвитку наукових досліджень у сфері вищої освіти;

- залучення роботодавців до співпраці з вищими навчальними закладами, зокрема, до участі у розробленні стандартів вищої освіти, організації проходження практики студентами, вирішенні питань надання першого робочого місця випускникам;
- подальше вдосконалення процедур і технологій зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти, які виявили бажання вступити до вищих навчальних закладів, як передумови забезпечення рівного доступу до здобуття вищої освіти;
- переоснащення навчальної, науково-методичної та матеріально-технічної бази вищих навчальних закладів;

у післядипломній освіті:

- удосконалення нормативно-правового забезпечення системи післядипломної педагогічної освіти;
- розроблення стандартів післядипломної педагогічної освіти, зорієнтованих на модернізацію системи перепідготовки, підвищення кваліфікації та стажування педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників навчальних закладів;
- реалізацію сучасних технологій професійного вдосконалення та підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних і керівних кадрів системи освіти відповідно до вимог інноваційного розвитку освіти;
- забезпечення випереджувального характеру підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних і керівних кадрів відповідно до потреб реформування системи освіти, викликів сучасного суспільного розвитку.

IV. ОСНОВНІ НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ ОНОВЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ОСВІТИ

Формування нормативно-правової бази у сфері освіти має спрямовуватися на визначення правових, організаційних, фінансових засад інноваційного розвитку системи національної освіти в контексті глобалізаційних тенденцій і викликів часу.

Насамперед актуальним є питання щодо розроблення та прийняття Закону України «Про післядипломну освіту», нових редакцій Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про професійно-технічну освіту».

Оновлення нормативно-правової бази вимагає розроблення та прийняття в установленому порядку актів стосовно:

- удосконалення структури національної системи освіти відповідно до міжнародної стандартної класифікації;
- удосконалення системи оплати праці педагогічних, науково-педагогічних працівників та інших категорій працівників навчальних закладів з метою забезпечення державних гарантій, визначених статтею 57 Закону України «Про освіту»;
- забезпечення підтримки дошкільної та загальної середньої освіти в сільській місцевості, зокрема шляхом розвитку альтернативних моделей організації здобуття освіти;
- урегулювання питання щодо підготовки молодших спеціалістів у вищих професійних училищах та коледжах;
- підвищення заробітної плати та забезпечення соціальних гарантій педагогічним працівникам позашкільних навчальних закладів на рівні педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів;
- визначення механізму надання пільгових кредитів на будівництво та придбання житла педагогічним і науково-педагогічним працівникам;
- урегулювання питань організації здобуття загальної середньої та позашкільної освіти за дистанційною формою навчання;
- атестації керівників навчальних закладів;
- удосконалення бібліотечно-інформаційного забезпечення учасників навчально-виховного процесу;

- вирішення основних питань забезпечення життєдіяльності навчальних закладів, зокрема щодо їх матеріально-технічного та інформаційно-комунікаційного забезпечення, правового захисту освітніх інновацій як об'єктів інтелектуальної власності, забезпечення педагогічних працівників у сільській місцевості безоплатним житлом з опаленням і освітленням, підвезення їх до місця роботи.

Необхідним є також розроблення:

- методики науково обгрунтованого прогнозування ринку праці з урахуванням розвитку галузей економіки;
- нових державних санітарних норм і правил утримання навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу;
- нових нормативних вимог щодо проектування та будівництва приміщень дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів;
- затвердження переліку кваліфікаційних характеристик педагогічних і науково-педагогічних працівників навчальних закладів.

Удосконалення структури системи освіти

Розбудова сучасної структури системи освіти повинна забезпечити створення оптимальних умов для функціонування і розвитку освіти та всіх її підсистем, реалізації різноманітних освітніх моделей, існування навчальних закладів різних типів і форм власності, що забезпечують громадянам надання якісних освітніх послуг.

Удосконалення структури системи освіти передбачає:

- розроблення наукових підходів до ефективно оптимізації мережі навчальних закладів усіх освітніх підсистем;
- удосконалення мережі дошкільних навчальних закладів різних форм власності для задоволення потреб громадян у здобутті обов'язкової дошкільної освіти дітьми, які досягли п'ятирічного віку;
- урізноманітнення моделей організації освіти, зокрема для дітей, які проживають у сільській місцевості, шляхом створення освітніх округів, регіональних центрів дистанційного навчання,

філій базових шкіл, дошкільних навчальних закладів сімейного типу;

- створення умов для здобуття вихователями дошкільних навчальних закладів вищої фахової освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче бакалавра;
- диференціацію та оптимізацію мережі професійно-технічних, вищих навчальних закладів і закладів післядипломної освіти в контексті потреб розвитку національної економіки та запитів роботодавців;
- системне реформування структури вищої освіти шляхом упровадження таких рівнів: освітньо-кваліфікаційні – молодший спеціаліст, бакалавр, магістр; освітньо-науковий – доктор філософії; науковий – доктор наук;
- удосконалення організаційно-правових засад функціонування підготовчих відділень вищих навчальних закладів;
- запровадження у професійно-технічних навчальних закладах дворівневої підготовки: перший рівень – кваліфікований робітник, другий рівень – молодший спеціаліст (майстер, технік);
- реформування системи післядипломної освіти відповідно до запитів економіки, потреб педагогічних і науково-педагогічних кадрів;
- закріплення за обласними інститутами післядипломної педагогічної освіти статусу вищого навчального закладу III – IV рівнів акредитації;
- розвиток мережі позашкільних навчальних закладів, у тому числі в сільській місцевості.

Модернізація змісту освіти

Зміст освіти відіграє провідну роль у розбудові національної системи освіти, забезпеченні її інноваційного розвитку, приведенні у відповідність з європейськими та світовими стандартами. Модернізація змісту освіти передбачає:

- впровадження оновленого Базового компонента дошкільної освіти, нових державних стандартів загальної середньої, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти на основі Національної рамки кваліфікацій та компетентісно

- орієнтованого підходу в освіті, необхідності підготовки фахівців для сталого розвитку з новим екологічним мисленням;
- узгодження освітньо-кваліфікаційних характеристик та навчальних програм із професійними кваліфікаційними вимогами;
  - модернізацію навчальних планів, програм та підручників відповідно до оновлених державних стандартів освіти; розроблення інтегрованих навчальних планів професійно-технічних навчальних закладів третього атестаційного рівня, вищих навчальних закладів I – II та III – IV рівнів акредитації;
  - забезпечення оптимального співвідношення інваріантної і варіативної частин, суспільно-гуманітарної, природничо-математичної, технологічної і здоров'язбережуваної складових змісту загальної середньої освіти;
  - забезпечення в загальноосвітніх навчальних закладах більш раннього вивчення основ інформатики;
  - розвантаження навчальних планів і програм за рахунок диференціації та інтеграції їх змісту, розширення міжпредметних зв'язків, скорочення кількості обов'язкових предметів і профілів у старшій школі, вилучення другорядного і надмірно ускладненого матеріалу;
  - розроблення на основі компетентнісного підходу базового змісту позашкільної освіти та нових навчальних програм за напрямками позашкільної освіти;
  - розроблення на основі проведення моніторингу ринку праці Державного переліку професій з підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах;
  - оновлення змісту підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників для професійно-технічних навчальних закладів і професійних коледжів;
  - розширення практики підготовки педагогічних працівників за інтегрованими програмами (у тому числі за поєднаними спеціальностями на рівні магістра);
  - визначення професій, спеціальностей та кваліфікацій з підготовки фахівців для сфери інформаційно-комунікаційних технологій.

Забезпечення національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді

Система освіти повинна забезпечувати формування особистості, яка усвідомлює свою належність до Українського народу, європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя в постійно змінюваному, конкурентному, взаємозалежному світі.

Пріоритетом державної гуманітарної політики щодо національного виховання має бути забезпечення громадянського, патріотичного, морального, трудового виховання, формування здорового способу життя, соціальної активності, відповідальності та толерантності. Виконання зазначених завдань передбачає:

- переорієнтацію пріоритетів освіти з держави на особистість, на послідовну демократизацію і гуманізацію навчально-виховного процесу, педагогічної ідеології в цілому, тобто на європейські гуманістичні цінності та виміри;
- забезпечення відповідності змісту і якості виховання актуальним проблемам та перспективам розвитку особистості, суспільства, держави;
- взаємодію сім'ї, навчальних закладів та установ освіти, органів управління освітою, дитячих і молодіжних громадських організацій, представників бізнесу, широких верств суспільства у вихованні і соціалізації дітей та молоді;
- розроблення цілісної системи виявлення та психолого-педагогічного супроводження обдарованої молоді, забезпечення створення умов для її розвитку, соціалізації та дальшого професійного зростання;
- розроблення програми превентивного виховання дітей та молоді в системі освіти;
- формування ефективної і дієвої системи профілактики правопорушень, дитячої бездоглядності та безпритульності;
- розроблення інваріантних моделей змісту виховання в навчальних закладах з урахуванням сучасних соціокультурних ситуацій, цінностей виховання та навчання;
- посилення впливу літератури та мистецтва на виховання і розвиток дітей та молоді;

- створення для молоді телевізійних навчально-пізнавальних передач з науково-технічного, еколого-натуралістичного, естетичного, туристично-краєзнавчого та інших напрямів позашкільної освіти;
- впровадження програм підготовки молоді до подружнього життя та формування відповідального батьківства;
- формування здорового способу життя як складової виховання, збереження і зміцнення здоров'я дітей та молоді, забезпечення їх збалансованого харчування, диспансеризації;
- збільшення рухового режиму учнів шкільного віку за рахунок уроків фізичної культури, спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи в позаурочний час;
- удосконалення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи в навчальних закладах (розширення кількості спортивних гуртків, секцій і клубів з обов'язковим кадровим, фінансовим, матеріально-технічним забезпеченням їх діяльності);
- оновлення методології фізичного виховання дітей та молоді з безпосереднім валеологічним супроводженням усього процесу навчання і виховання дітей з різними фізичними та освітніми можливостями;
- посилення взаємодії органів управління освітою і навчальних закладів із засобами масової інформації у справі виховання та розвитку молодого покоління, недопущення шкідливого інформаційно-психологічного впливу на дітей;
- створення системи психолого-педагогічної і медико-соціальної підтримки та реабілітації сім'ї;
- розроблення критеріїв оцінювання якості та результативності виховної діяльності навчальних закладів.

Інформатизація освіти

Пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві.

Заходи, спрямовані на забезпечення інформатизації освіти, задоволення освітніх інформаційних і комунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу, передбачають:

- формування та впровадження інформаційного освітнього середовища в системі загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти, застосування в навчально-виховному процесі та бібліотечній справі поряд із традиційними засобами інформаційно-комунікаційних технологій;
- розроблення індивідуальних модульних навчальних програм різних рівнів складності залежно від конкретних потреб;
- створення інформаційної системи підтримки освітнього процесу, спрямованої на здійснення її основних функцій (забезпечення навчання, соціалізація, внутрішній контроль за виконанням освітніх стандартів тощо);
- повне забезпечення дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних, професійно-технічних, вищих навчальних закладів навчальними комп'ютерними комплексами, а також опорних навчальних закладів освітніх округів мультимедійним обладнанням;
- оновлення застарілого парку комп'ютерної техніки;
- створення електронних підручників та енциклопедій навчального призначення;
- поступове забезпечення спеціальних навчальних закладів (груп, класів) корекційними комп'ютерними програмами;
- розвиток мережі електронних бібліотек на всіх рівнях освіти;
- створення системи дистанційного навчання, у тому числі для осіб з особливими освітніми потребами та дітей, які перебувають на довготривалому лікуванні;
- забезпечення навчально-виховного процесу засобами інформаційно-комунікаційних технологій, а також доступу навчальних закладів до світових інформаційних ресурсів;
- створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення у сфері управління навчальними закладами, інформаційно-технологічного забезпечення проведення моніторингу освіти.

Посилення кадрового потенціалу системи освіти

Сучасний розвиток суспільства вимагає вдосконалення системи педагогічної та післядипломної освіти педагогічних і науково-педагогічних працівників відповідно до умов соціально орієнтованої економіки та інтеграції України в європейське і світове освітнє співтовариство.

Основними завданнями педагогічної освіти є:

- забезпечення кваліфікованими педагогічними і науково-педагогічними кадрами дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних, професійно-технічних та вищих навчальних закладів, науково-методичних установ і закладів післядипломної педагогічної освіти;
- забезпечення навчальних закладів усіх типів і форм власності практичними психологами та соціальними педагогами;
- приведення змісту фундаментальної, психолого-педагогічної, науково-методичної, інформаційної, практичної та соціально-гуманітарної підготовки педагогічних і науково-педагогічних працівників у відповідність із вимогами інформаційного суспільства та змінами, що відбуваються у соціально-економічній, духовній і гуманітарній сферах;
- модернізація навчальної діяльності вищих педагогічних навчальних закладів, що здійснюють підготовку педагогічних і науково-педагогічних працівників, на основі інтеграції традиційних педагогічних та новітніх інформаційно-комунікаційних технологій навчання, а також створення нового покоління підручників, навчальних посібників, дидактичних матеріалів;
- запровадження двоциклової підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра і магістра та забезпечення мобільності вітчизняних педагогів і викладачів з вищою освітою на європейському просторі;
- оптимізація мережі вищих навчальних закладів та закладів післядипломної педагогічної освіти, удосконалення їх діяльності на основі запровадження компетентісно та особистісно орієнтованих підходів до організації процесу неперервної освіти педагогів;

- розширення практики підготовки педагогічних працівників для роботи в дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах за поєднаними спеціальностями або спеціальністю і спеціалізацією;
- забезпечення підготовки педагогічних працівників за спеціальністю «Професійна освіта» (за профілем) для системи професійно-технічної освіти за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра і магістра з присвоєнням кваліфікацій майстра виробничого навчання, викладача практичного навчання за відповідною галуззю виробництва або сферою обслуговування, інженера-педагога та викладача дисциплін професійно-теоретичної підготовки у відповідній галузі виробництва або сфері обслуговування.

Формування контингенту студентів педагогічних спеціальностей здійснюватиметься на основі:

- визначення об'єктивної прогнозованої потреби дошкільних, загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладів у педагогічних кадрах на регіональному та державному рівнях;
- педагогічної професійної орієнтації учнівської молоді з метою забезпечення її особистісної готовності до педагогічної діяльності, урізноманітнення форм довузівської підготовки.

Вирішенню питання працевлаштування випускників-педагогів та їх закріплення на педагогічній роботі сприятиме продовження практики виплати адресної грошової допомоги випускникам вищих навчальних закладів, які здобули освіту за напрямками і спеціальностями педагогічного профілю та уклали угоду про роботу в загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах.

Широкого розповсюдження повинен набути порядок працевлаштування випускників вищих навчальних закладів на умовах тристоронньої угоди «випускник – вищий навчальний заклад – роботодавець».

Важливими складовими державної кадрової політики мають стати:

- забезпечення учасникам навчально-виховного процесу соціальних гарантій, визначених законодавством;

- стимулювання високоякісної педагогічної праці на підставі об'єктивної її оцінки згідно з вимогами кваліфікаційних характеристик;
- поліпшення житлових умов педагогічних працівників;
- створення умов для повноцінного відновлення працездатності педагогічних працівників.

Підтримка наукової та інноваційної діяльності

Сучасна філософія освіти, оновлена стратегія її реформування вимагають принципово нових наукових досліджень, обґрунтованого та послідовного запровадження передових науково-педагогічних технологій, раціональних і ефективних підходів до організації наукової та інноваційної діяльності у сфері освіти. Розвиток системи освіти в зазначеному напрямі ґрунтується на:

- рекомендаціях Нової стратегічної програми європейського співробітництва в галузі освіти і навчання «Освіта і навчання 2020», спрямованої на розбудову інформаційно зорієнтованих європейських суспільств та перетворення навчання протягом життя на реальність;
- забезпеченні пріоритетності розвитку науки та науково-технічного потенціалу вищих навчальних закладів шляхом виділення коштів із державного бюджету на перспективні наукові проекти і скорочення кількості розпорядників бюджетних коштів у сфері науки;
- створенні ефективної системи методологічного, науково-методичного супроводження модернізації національної освіти, прогнозуванні тенденцій інноваційного розвитку системи освіти з використанням результатів моніторингових досліджень; генеруванні інноваційних ідей, їх визначенні, відборі та забезпеченні впровадження; формуванні відкритої інформаційно-аналітичної бази новацій у всіх підсистемах освіти;
- осучасненні тематики основних напрямів наукових досліджень у вищих навчальних закладах та наукових установах освітньої галузі, у системі післядипломної педагогічної освіти, виконанні та відборі на конкурсних засадах проектів комплексних

- наукових досліджень і розробок, що здійснюються за кошти державного бюджету та залучених інвестицій;
- проведенні практико-орієнтованих психолого-педагогічних досліджень з актуальних проблем розвитку освіти, застосуванні нових концептуально-методологічних підходів до розроблення державних стандартів освіти;
  - розробленні інваріантної складової навчання з кожного предмета на основі компетентнісного підходу до навчання та норм психофізичного розвитку дитини, а також відповідних педагогічних технологій;
  - вивченні потреб та забезпеченні розвитку обдарованих дітей, розробленні індивідуальних методик організації їх навчання та соціалізації, проектуванні особистісно-розвивального середовища обдарованих дітей і молоді;
  - розробленні ефективних моделей інтеграції в суспільство дітей і молоді з особливими освітніми потребами шляхом сучасного науково-методичного забезпечення змісту корекційної та інклюзивної освіти;
  - створенні нормативно-правового, методологічного, науково-методичного, навчально-технічного забезпечення системи освіти, що враховує оцінювання якості і результативності навчальної та виховної діяльності навчальних закладів, системи консультування і наукових експертиз;
  - створенні системи мотивацій, стимулювання та заохочення інноваційної діяльності у сфері освіти, розробленні нових концептуальних моделей удосконалення окремих підсистем освіти;
  - розробленні системи нівелювання ризиків негативних наслідків інноваційної діяльності в системі освіти.

Модернізація системи управління освітою

Управління освітою повинно здійснюватися на засадах інноваційних стратегій відповідно до принципів сталого розвитку, створення сучасних систем освітніх проєктів та їх моніторингу; розвитку моделі державно-громадського управління у сфері освіти, в якій особистість, суспільство та держава стають рівноправними суб'єктами і партнерами.

Необхідно створити гнучку, цілеспрямовану, ефективну систему державно-громадського управління освітою, що забезпечуватиме інтенсивний розвиток та якість освіти, спрямованість її на задоволення потреб держави, запитів особистості. Зазначене передбачає:

- оптимізацію органів управління освітою, децентралізацію управління у цій сфері; перерозподіл функцій і повноважень між центральними та місцевими органами управління освітою;
- професійний підхід під час здійснення добору та призначення керівників навчальних закладів, органів управління освітою;
- розроблення системи заходів (науково-методичних, фінансово-економічних тощо) стосовно впровадження ідеї автономії навчальних закладів, розширення їх прав і можливостей щодо фінансової самостійності;
- подолання бюрократизації в системі управління освітою, удосконалення порядку перевірок та звітності навчальних закладів;
- професійну підготовку компетентних менеджерів системи освіти, формування управлінців нової генерації, здатних мислити і діяти системно, у тому числі в кризових ситуаціях, приймати управлінські рішення в будь-яких сферах діяльності, ефективно використовувати наявні ресурси;
- запровадження нових ефективних форм підвищення кваліфікації керівників освіти;
- розвиток автоматизованих систем управління освітою.

Розроблення та підтримка програм у сфері освіти

Розроблення та виконання державних, галузевих, регіональних програм, комплексних планів дій за підтримки органів виконавчої влади, суспільства та громадськості має стати дієвим інструментом реалізації мети та пріоритетних завдань Національної стратегії. Для реалізації цієї мети передбачено:

- визначення вимог щодо обґрунтування необхідності фінансування та ресурсного забезпечення державних, галузевих, регіональних програм у сфері освіти, контроль за їх реалізацією;

- забезпечення виконання завдань та заходів державних цільових соціальних програм у сфері освіти, зокрема:
  - ✓ Державної цільової соціальної програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року;
  - ✓ Державної цільової соціальної програми розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року;
  - ✓ Державної цільової соціальної програми підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти на період до 2015 року;
  - ✓ Державної цільової соціальної програми розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 роки;
  - ✓ Державної цільової соціальної програми «Шкільний автобус»;
  - ✓ Державної цільової програми впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 року.

V. ФІНАНСОВЕ ТА МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Фінансове та матеріально-технічне забезпечення системи освіти повинно створити передумови для надання громадянам якісної освіти відповідно до сучасних запитів кожної особистості і потреб інноваційного розвитку держави.

Досягнення цієї мети передбачає:

- перехід у фінансуванні навчальних закладів від принципу утримання навчальних закладів до принципу формування їх бюджетів, виходячи з чисельності контингенту;
- оптимальне та цільове використання переваг ринкової економіки і сучасних технологій для досягнення інноваційного розвитку освіти та виконання її основних функцій; багатоканальне фінансування освіти через запровадження системи субсидій, грантів, кредитів, їх поєднання та диференціації в розрізі категорій отримувачів цих коштів (їх соціальне становище, стан здоров'я, згода на відпрацювання після закінчення навчання тощо);
- формування сучасної системи нормування та оплати праці у сфері освіти;

- удосконалення системи виплати та розмірів стипендій з урахуванням соціального статусу та особливих досягнень у навчанні учня (студента);
- здійснення безоплатного стовідсоткового забезпечення підручниками учнів загальноосвітніх навчальних закладів, у першу чергу з числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей із малозабезпечених сімей;
- перегляд підходів до визначення плати за харчування дітей у державних та комунальних дошкільних навчальних закладах шляхом установа безоплатного забезпечення харчуванням дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей із малозабезпечених сімей;
- розроблення та запровадження системи стимулювання якісної педагогічної праці на підставі об'єктивної її оцінки з урахуванням вимог кваліфікаційних характеристик педагогічних і науково-педагогічних працівників;
- урегулювання питання щодо оплати праці педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів, запровадження кваліфікаційних категорій для посад керівників гуртків, секцій, студій та інших форм гурткової роботи;
- розроблення, виготовлення та постачання навчальним закладам сучасного обладнання, засобів навчання, підручників та навчальних посібників, програмно-методичних матеріалів для здійснення навчально-виховного процесу в обсягах, передбачених державними стандартами освіти;
- спрощення процедури проведення тендерів на закупівлю освітніх і наукових послуг;
- збільшення обсягу асигнувань на науково-дослідну та експериментальну діяльність у галузі освіти, доведення обсягів фінансування досліджень і розробок у вищих навчальних закладах до рівня не менш як 10 відсотків загальних асигнувань на їх утримання; підвищення соціального статусу наукових та науково-педагогічних працівників;
- створення мережі наукових, проектних, навчально-методичних та освітньо-експериментальних установ, навчальних закладів і виробничих підприємств, діяльність яких спрямована на проведення наукових досліджень, проектно-конструкторських і методичних розробок, виготовлення, модернізацію та

- експериментальну перевірку нових, оновлених і модернізованих навчальних засобів та обладнання, їх доставку, впровадження, технічне обслуговування та надання методичної допомоги щодо їх використання у навчально-виховному процесі;
- комплектування фондів бібліотек навчальних закладів вітчизняною та зарубіжною літературою, електронними базами даних;
  - упорядкування функціонування санаторіїв-профілакторіїв навчальних закладів та установ системи освіти, організації культурно-розвиваючої діяльності учасників навчально-виховного процесу;
  - забезпечення будівництва та реконструкції приміщень навчальних закладів, проведення своєчасного їх ремонту, забезпечення матеріально-технічних і санітарно-гігієнічних умов для організації навчально-виховного процесу.

VI. МІЖНАРОДНЕ ПАРТНЕРСТВО

Міжнародне співробітництво у сфері освіти покликано забезпечити інтеграцію національної системи освіти в міжнародний освітній простір, що передбачає:

- укладення з іншими державами і реалізацію міжурядових та міжвідомчих угод про співробітництво в галузі освіти і науки;
- організацію освітніх і наукових обмінів, стажування та навчання за кордоном учнів, студентів, педагогічних і науково-педагогічних працівників;
- розширення участі навчальних закладів, педагогів, науковців, учнів та студентів у різних проектах і програмах міжнародних організацій та співтовариств (програми Темпус, Еразмус Мундус, Жан Моне тощо);
- вивчення досвіду зарубіжних партнерів стосовно модернізації системи освіти, зокрема вивчення системи професійного зростання в рамках концепції навчання протягом життя щодо запровадження міжнародних шкіл, дискусійних майданчиків тощо;
- проведення спільних наукових досліджень з актуальних проблем розвитку освіти та галузей економіки;

- проведення міжнародних наукових конференцій, семінарів, симпозіумів тощо;
- навчання іноземців та осіб без громадянства у вищих і професійно-технічних навчальних закладах України;
- задоволення освітньо-культурних потреб української діаспори;
- створення для учнів міжнародної он-лайн школи, де розміщуватимуться веб-ресурси з національної історії та історії Європи, започаткування міжнародних олімпіад з історії;
- підтримку співробітництва міжнародних таборів для дітей та юнацтва, проведення спільних конкурсів, фестивалів, форумів тощо;
- створення міжнародних волонтерських груп з метою відновлення пам'яток культури;
- створення віртуальних програм для вчителів іноземних мов та вчителів фізики, математики, хімії тощо, що спонукатиме до вивчення та використання кількох мов;
- розширення мережі європейських шкіл здоров'я.

VII. НАЦІОНАЛЬНИЙ МОНІТОРИНГ ТА ОЦІНКА СИСТЕМИ ОСВІТИ

Ефективність реалізації управління у сфері освіти значною мірою залежить від того, наскільки система моніторингу та оцінки якості освіти відповідає цілям і завданням державної політики у цій сфері та наскільки управлінські рішення, що приймаються, адекватні результатам і рекомендаціям моніторингових досліджень.

Перспективними напрямками забезпечення моніторингу та оцінювання якості освіти в Україні повинні стати:

- удосконалення системи зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти, здійснення оплати праці працівників, залучених до проведення зовнішнього незалежного оцінювання;
- розроблення моделі проведення моніторингових досліджень для різних рівнів управління освітою;
- розроблення системи показників якості освіти на національному рівні, які відображають умови, процеси та освітні результати;
- проведення моніторингу якості ресурсного забезпечення, освітніх процесів і результатів;

- участь у міжнародних порівняльних дослідженнях якості освіти (TIMSS, PISA, PIRLS тощо);
- модернізація та оновлення системи освітньої статистики;
- забезпечення населення, органів управління, навчальних закладів достовірною інформацією стосовно умов і результативності функціонування системи освіти на різних її рівнях;
- оприлюднення результатів проведення моніторингу системи освіти, зокрема засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

VIII. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ

Реалізація Національної стратегії надасть змогу забезпечити:

- створення системи освіти нового покоління, що забезпечуватиме випереджувальний загальноцивілізаційний розвиток людини, її інтелекту;
- поліпшення ефективності навчання випускників усіх рівнів системи освіти, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної освіти за рахунок забезпечення фундаментальності та практичної спрямованості навчальних програм;
- створення збалансованого законодавства України про освіту, що регулюватиме та забезпечуватиме ефективність реалізації стратегічних напрямів розвитку освіти в Україні, результативне функціонування всіх її підсистем;
- створення позитивних зразків та поширення досвіду успішного реформування освіти, забезпечення необхідних науково-методичних, організаційних і матеріально-технічних умов;
- підготовку та виховання педагогічних кадрів, здатних працювати на засадах інноваційних підходів до організації навчально-виховного процесу, власного творчого безперервного професійного зростання;
- визначеність та унормування змісту всіх підсистем освіти, що забезпечуватимуть усталену систему знань і компетентностей, потужну професійно кваліфіковану кадрову базу для

- економічного зростання держави, конкурентоспроможність вітчизняних працівників на зовнішньому ринку праці;
- створення:
    - ✓ соціально сприятливих умов для здобуття освіти всіма категоріями населення України;
    - ✓ дієвої системи ресурсного забезпечення освіти;
    - ✓ ефективної системи забезпечення розвитку дитини – представника покоління інформаційної епохи, формування соціально і фізично зрілої творчої особистості, громадянина України;
    - ✓ економічно сприятливих умов та соціальних гарантій педагогічним і науково-педагогічним працівникам, підвищення їх соціального статусу;
    - ✓ оптимальних умов для професійного вдосконалення та творчості з метою забезпечення якісної освіти;
  - широку підтримку освітніх реформ суспільством;
  - підвищення якості вітчизняної освіти, її інноваційний розвиток відповідно до світових стандартів, що сприятиме істотному зростанню інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу суспільства та особистості.

Глава Адміністрації Президента України

С. ЛЬОВОЧКІН

НОВІ ДЕРЖАВНІ СТАНДАРТИ – НОВА ШКОЛА

Необхідність забезпечення достатнього рівня загальної середньої освіти в країні вимагає стандартизації змісту (від англ. standard – зразок, еталон, модель). У «Концепції державного стандарту загальної середньої освіти в Україні», (1996), визначено, що під стандартом освіти прийнято розуміти систему основних показників, що є складовими державної норми освіченості.

Основні державні документи вказують, що «Стандарт освіти – це система основних показників, що є складовими державної норми освіченості. Освітній стандарт відображає суспільний ідеал, враховує можливості реальної особистості та системи освіти щодо досягнення цього ідеалу».

У Законі України «Про загальну середню освіту» зазначено, що «Державний стандарт загальної середньої освіти – це зведення норм і положень, що визначають державні вимоги до освіченості учнів і випускників шкіл на рівні початкової, базової і повної загальної середньої освіти та гарантії держави у її досягненні».

Державні стандарти і навчальні програми повинні забезпечувати «формування особистості, яка усвідомлює свою належність до Українського народу, європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя в постійно змінюваному, конкурентному, взаємозалежному світі». У них повинні бути закладені найновіші досягнення науки, технологій, педагогічної думки, новий освітній зміст.

Зміна протягом останніх десятиліть суспільної парадигми – від технократичної до індустріальної, від індустріальної до інформаційної, суттєво вплинула на освіту. Саме з цим пов'язана необхідність впровадження компетентісно та діяльнісно спрямованої освіти. Реалізувати завдання, виголошені у стандартах, можна за умови, що навчально-виховний процес в школі буде «спрямовано на розвиток активності, самостійності, творчих можливостей кожного школяра, оскільки суспільство потребує особистостей, здатних свідомо діяти, приймати власні рішення, швидко адаптуватися до змін».

Дослідження, проведені психологами Гарвардського університету, показали, що успіх на 85% залежить від особистісних

якостей, правильного вибору лінії поведінки, і лише на 15% визначається наявними знаннями.

Таким чином, необхідність переорієнтації акцентів в освіті із засвоєння фактів на оволодіння способами взаємодії зі світом, продукування різних варіантів вирішення проблеми та вибір найоптимальнішого шляху досягнення прогнозованого результату, призводить до осмислення необхідності змінити характер навчального процесу та способів діяльності учнів.

ПРИНЦИПИ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Державний характер управління системою загальної середньої освіти закріплений у такій системі принципів:

- ✓ доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою;
- ✓ доступність і безоплатність здобуття повної загальної середньої освіти;
- ✓ обов'язковість повної загальної середньої освіти;
- ✓ рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку;
- ✓ гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей;
- ✓ органічний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, традиціями;
- ✓ незалежність освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій;
- ✓ науковий, світський характер освіти;
- ✓ інтеграція з наукою і виробництвом;
- ✓ взаємозв'язок з освітою інших країн;
- ✓ гнучкість і прогностичність системи освіти;
- ✓ єдність і наступність системи освіти;
- ✓ безперервність і різноманітність освіти;
- ✓ поєднання державного управління і громадського самоврядування в освіті.

Ці принципи визначають основні напрями, пріоритети освітньої політики, а отже, і характер освіти та освітніх закладів у країні.

ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ ОСВІТИ – це

рамковий основний нормативний документ, у якому визначено загальнодержавні вимоги до освіченості випускників на рівні початкової, базової і повної загальної середньої освіти.

Функції Державного стандарту освіти:

- збереження єдиного освітнього простору в державі;
- посилення стабілізуючої і регламентуючої ролі школи у системі неперервної освіти;
- забезпечення еквівалентності здобуття середньої освіти у різних формах;
- визначення рівнів загальноосвітньої підготовки як базису наступності (дошкілля – школа – ПТУ – ВНЗ);
- розвантаження учнів від надмірної інформації;
- створення передумов для диференціації шкільної освіти;
- впровадження моніторингу різних рівнів на основі розроблення критеріїв оцінки якості;
- розмежування рівнів відповідальності між центром і регіонами за якість змісту шкільного навчання і умови його реалізації

Основна вимога Державного стандарту

Досягти в масовій школі необхідного і достатнього рівня, а не мінімального початкової освіти (лише на цьому рівні об'єктом цілеспрямованого формування є базові загальнонавчальні уміння і навички).

Стратегія педагогічної діяльності освіти

- Спрямування навчально-виховного процесу на формування духовного розвитку особистості.

- Утвердження загальнолюдських цінностей.
- Розкриття потенційних можливостей та природних задатків дитини.

Нова Концепція загальної освіти ґрунтується на засадах
особистісно зорієнтованого, діяльнісного
і компетентнісного підходів.

Особистісно зорієнтований підхід – спрямованість навчально-виховного процесу на взаємодію і плідний розвиток особистості педагога та його учнів на основі рівності у спілкуванні та партнерства у навчанні.

Особистісно зорієнтований підхід до навчання забезпечує розвиток академічних, соціокультурних, соціально-психологічних та інших здібностей учнів.

Діяльнісний підхід – спрямованість навчально-виховного процесу на розвиток умінь і навичок особистості, застосування на практиці здобутих знань з різних навчальних предметів, успішну адаптацію людини в соціумі, професійну самореалізацію, формування здібностей до колективної діяльності та самоосвіти.

Ознаки діяльнісного підходу:
розвиток потреби і здатності до:

самоуправління;

саморегуляції;

самоорганізації;

самоконтролю навчальної діяльності учня.

Важливою умовою при цьому виступають:

гуманістичне ставлення до кожної дитини;

довірливе діалогічне спілкування;

прийняття кожної дитини такою, якою вона є.

Компетентнісний підхід до навчання ґрунтується на уявленнях про компетентність як загальну здатність особистості, над предметне утворення, як інтегрований результат навчання, пов'язаний з умінням використовувати знання та власний досвід у конкретних життєвих ситуаціях.

У процесі реалізації компетентнісного підходу навчально-пізнавальна діяльність спрямована на формування в учнів здатності до поєднання взаємовідповідних пізнавальних ставлень та практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань і вмінь, всього того, що можна мобілізувати для активної дії.

Ознаки компетентнісного підходу:

*перенесення акценту з процесу навчання на його результат;
перехід від парадигми викладання (передачі інформації) до парадигми
учіння;*

*акцентування педагогічних впливів на формування ключових
компетентностей загального поза предметного характеру й
загальних умінь предметного характеру та посилення прикладного,
практичного характеру системи освіти.*

Компетентність – інтегрована здатність особистості, набута у процесі навчання, що охоплює: **знання, уміння, навички, досвід, цінності та ставлення**, які можуть цілісно реалізуватися на практиці.

Компетентність не може бути зведена лише до фактичних знань.

Компетенція розуміється як коло питань, щодо яких особистість має бути обізнана або певна сфера діяльності, в якій людина повинна володіти компетентністю.

Компетенція – об'єктивна категорія, суспільно визнаний рівень знань, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини.

Вона відчужена від людини, є наперед заданою соціальною нормою.

Відповідно до поділу змісту освіти на загальну метапредметну (для всіх предметів), міжпредметну (для циклу предметів або освітніх галузей) і предметну (для кожного навчального предмета), визначається трирівнева ієрархія компетентностей:

- ***ключові компетентності*** – відносяться до загального (метапредметного) змісту освіти;
- ***міжпредметні компетентності*** – відносяться до певного кола навчальних предметів та освітніх галузей;
- ***предметні компетентності*** – частки стосовно двох попередніх рівнів компетентності, що мають конкретний опис і можливість формування в рамках навчальних предметів.

Функції компетентностей у навчанні:

- ✓ є відображенням соціального замовлення на мінімальну підготовленість молодих громадян для повсякденного життя в навколишньому світі;
- ✓ є умовою реалізації особистісних сенсів учня в навчанні, засобом подолання його відчуження від освіти;
- ✓ задають реальні об'єкти навколишньої дійсності для цільового комплексного використання знань, умінь і способів діяльності; способів діяльності;
- ✓ задають мінімальний досвід предметної діяльності учня, необхідний для надання йому здатностей та практичної підготовленості по відношенню до реальних об'єктів дійсності;
- ✓ присутні в різних навчальних предметах та освітніх галузях, тобто є метапредметними елементами змісту освіти;
- ✓ дозволяють пов'язати теоретичні знання з їх практичним використанням для рішення конкретних задач;
- ✓ являють собою інтегральні характеристики якості підготовки учнів і засоби організації комплексного особистісного й соціально значущого освітнього контролю.

Предметна компетенція – сукупність знань, умінь та характерних рис у межах змісту конкретного предмета, необхідних для виконання учнями певних дій з метою розв'язання навчальних проблем, задач, ситуацій.

Міжпредметна компетентність – здатність учня застосовувати щодо міжпредметного кола проблем знання, уміння, навички, способи діяльності та ставлення, які належать до певного кола навчальних предметів і освітніх галузей.

Ключова компетентність – спеціально структурований комплекс характеристик (якостей) особистості, що дає можливість їй ефективно діяти у різних сферах життєдіяльності і належить до загальногалузевого змісту освітніх стандартів.

Ключова компетенція – певний рівень знань, умінь, навичок, ставлень, які можна застосувати у сфері діяльності людини.

Ключові компетентності	
Початкова загальна освіта	Базова та повна загальна освіта
<ul style="list-style-type: none"> ➤ <u>вміння вчитися</u>; ➤ <u>загальнокультурна</u>; ➤ <u>громадянська</u>; ➤ <u>здоров'язбережувальна</u>; ➤ <u>компетентності з ІКТ</u>; ➤ <u>соціальна</u>. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ <u>вміння вчитися</u>; ➤ спілкуватися державною, рідною та іноземними мовами; ➤ математична і базові компетентності в галузі природознавства і техніки; ➤ <u>загальнокультурна</u>; ➤ <u>громадянська</u>; ➤ <u>здоров'язбережувальна</u>; ➤ <u>компетентності з ІКТ</u>; ➤ <u>соціальна</u>; ➤ підприємницька.

Вміння вчитися

- організовувати своє робоче місце;
- орієнтуватися у часі та берегти його;
- планувати свої дії;
- доводити роботу до кінця.

Спілкуватися державною, рідною та іноземними мовами

- розвиток позитивного ставлення до рідної мови, визнання її ролі у власному та культурному збагаченні;
- розуміння культурних аспектів і соціальних умов мови в різних географічних, соціальних та комунікативних середовищах.
- уміння спілкуватися (письмово чи усно) рідною, державною та іноземними мовами, розуміти і бути зрозумілим в різних ситуаціях;
- вміння переконливо формулювати власні думки (усно чи письмово) та враховувати всі наявні точки зору;

- навички використання підказок (нотатки, схеми, карти) з метою створення та розуміння складних текстів (спічі, розмови, інструкції, інтерв'ю, дебати).
- відчуття культурних відмінностей іноземної мови та стійкість до стереотипів.
- відкрите визнання думок та висловів інших, участь в конструктивному діалозі;
- розвиток позитивного ставлення до міжкультурної комунікації.

Математична і базові компетентності

в галузі природознавства і техніки

- забезпечення свідомого оволодіння учнями системою математичних знань, умінь і навичок, необхідних у повсякденному житті і майбутній трудовій діяльності, достатніх для успішного опанування інших знань і здійснення неперервної освіти;
- інтелектуальний розвиток учнів (розвиток логічного і просторового мислення, інформаційної та графічної культури, пам'яті, уваги, інтуїції тощо);
- формування в учнів наукового світогляду, уявлень про ідеї і методи математики та її роль у пізнанні навколишнього світу;
- економічне, екологічне, естетичне, патріотичне виховання;

Загальнокультурна компетентність

- духовно-моральні основи життя людини;
- особливості національної і загальнолюдської культури в побутовій і культурно-дозвіллевій сфері;
- культурологічні основи сімейних, соціальних, суспільних явищ;
- роль науки та релігії в житті, засвоєння наукової картини світу.

Громадянська компетентність

- усвідомлення своєї належності до різних елементів природного, етносоціального й соціально-культурного середовищ;
- знання своїх прав і обов'язків;
- здатність екологічно мислити;
- бережливе ставлення до природи, до людей, до самого себе.

Здоров'язбережувальна компетентність

- уявлення і поняття про здоров'я, здоровий спосіб життя та безпечну поведінку;
- усвідомлення здоров'я як вищої життєвої цінності;
- взаємозв'язок організму людини з природним і соціальним оточенням;
- удосконалення фізичної, соціальної, психічної та духовної складових здоров'я;
- дбайливе ставлення до свого здоров'я: здорове харчування, розпорядок дня, гігієнічний догляд за тілом, загартовування.

Компетентності з ІКТ

- Здатність учня орієнтуватися в інформаційному просторі, володіти і оперувати інформацією.
- Вміння добувати, осмислювати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел, користуватися різноманітною довідковою літературою.

Соціальна компетентність

- Проектувати стратегії свого життя з урахуванням інтересів та потреб різних соціальних груп, індивідумів, відповідно до соціальних норм та правил, наявних в українському суспільстві.
- Продуктивно співпрацювати з різними партнерами в групі та команді, використовувати різні ролі й функції в колективі, проявляти ініціативу, підтримувати та керувати власними взаєминами з іншими.
- Конструктивне розв'язання конфліктів, досягнення консенсусу, брати на себе відповідальність за наслідки вчинків.

Підприємницька компетентність

- Здатність співвідносити власні економічні інтереси з наявними матеріальними, трудовими й природними ресурсами, інтересами інших людей та суспільства.
- Бути готовим активно діяти, організовувати власну трудову й підприємницьку діяльність і працю колективу.

- Змінюватись і пристосовуватись до нових потреб ринку праці; оцінювати власні професійні можливості та здібності.
- Складати й реалізувати плани підприємницької діяльності, приймати економічно обґрунтовані рішення;
- Презентувати інформацію про результати власної економічної діяльності.

Компетентнісний підхід визначає результативно-цільову спрямованість навчального процесу, управління яким передбачає поетапні дії вчителя та учнів з метою досягнення результату кожного року з кожної компетентності зокрема.

1. Первинний контроль сформованості ключових компетентностей передбачає виконання моніторингових робіт діагностичного характеру, де перевіряється:
2. Рівень сприйняття, розпізнавання та фіксації інформації в структурах пам'яті.
3. Рівень свідомого засвоєння інформації.
4. Рівень трансформації знань.
5. Рівень аналізу засвоєної інформації.
6. Рівень синтезу та узагальнення засвоєної інформації.
7. Рівень оцінювального мислення.
8. Запитання, які активізують процеси розвитку дивергентного мислення.

Зміст освіти – це зміст діяльності викладання і навчання; це предметний зміст, що представлений у навчальних планах і навчальних програмах.

Державний стандарт, узгоджуючись із Законом України «Про загальну середню освіту» (1999), містить **базовий навчальний план** середньої школи. Він визначає зміст навчання і співвідношення навчальних предметів за роками навчання, тривалість їхнього вивчення, тижневе навантаження учнів на різних ступенях навчання та його структуру (державний, регіональний та шкільний компоненти; додаткові години на окремі освітні галузі, індивідуальні та групові заняття; курси за вибором, факультативні заняття тощо).

Інваріантна складова змісту цього плану є спільною для всіх загальноосвітніх закладів України і, таким чином, визначає її загальнодержавний компонент. **Варіативну** складову формує сам навчальний заклад на основі власних можливостей та інтересів і побажань батьків та учнів.

Інваріантна виходить із вимог державного стандарту, який розробляється Міністерством освіти і науки України, Академією педагогічних наук України і затверджується Кабінетом Міністрів України. Підлягає перегляду не менше як раз на 10 років.

Навчальні плани – нормативні документи, що спрямовують діяльність школи. Навчальний план загальноосвітньої школи – це документ, що містить перелік навчальних предметів, їх розподіл за роками навчання і кількість годин на кожний предмет.

ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ ПОЧАТКОВОЇ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

від 20 квітня 2011 р. № 462

Київ

Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти

Відповідно до статті 31 Закону України «Про загальну середню освіту» Кабінет Міністрів України **постановляє:**

1. Затвердити Державний стандарт початкової загальної освіти, що додається.

Установити, що Державний стандарт впроваджується з 1 вересня 2012 року.

2. Визнати таким, що втрачає чинність з 1 вересня 2012 р., пункт 2 постанови Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2000 р. № 1717 «Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання» (Офіційний вісник України, 2000 р., № 47, ст. 2033).

3. Міністерству освіти і науки, молоді та спорту вжити заходів для своєчасного розроблення та затвердження типових навчальних планів, навчальних програм для учнів початкової школи з метою забезпечення впровадження Державного стандарту початкової загальної освіти, затвердженого цією постановою.

Прем'єр-міністр України

М. АЗАРОВ

Введення в дію:

- у 1-х класах – з 2012/2013 навч. року;
- у 2-х класах – з 2013/2014 навч. року;
- у 3-х класах – з 2014/2015 навч. року;
- У 4-х класах – з 2015/2016 навч. року.

Позитивні зміни нового Державного стандарту початкової загальної освіти:

- забезпечення наступності змісту дошкільної та початкової загальної освіти;
- особистісно-орієнтований підхід в навчально-виховному процесі початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів;
- формування ключових компетентностей учнів початкових класів, зокрема, вміння вчитися, загальнокультурної, громадянської, здоров'язбережувальної, інформаційно-комунікаційної;
- розроблення єдиного змісту стандарту для усіх мов навчання;
- використання здоров'язбережувальних технологій;
- екологічна спрямованість освіти;
- передбачено вивчення іноземної мови з 1 класу в усіх загальноосвітніх навчальних закладах;
- посилено природничу складову стандарту, зокрема введено нову освітню галузь «Природознавство», та Базовим навчальним планом передбачено на вивчення предмета по 2 тижневі години у 1–4 класах;
- передбачено впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів;

- в освітній галузі «Технології» виокремлено змістову лінію «Ознайомлення з інформаційно-комунікаційними технологіями», яка реалізується через предмет «Сходинки до інформатики» у 2–4 класах.

Умови для ефективного впровадження Державного стандарту початкової загальної освіти

- всебічне вивчення особистісних і навчальних особливостей дитини;
- поєднання ситуативної і перспективної мотивації учіння;
- залучення життєвого досвіду дітей;
- оновлення навчального середовища класу;
- оптимізація у межах системи і окремого уроку кількості і тривалості вправ для індивідуальної роботи учнів;
- забезпечення суб'єктності учіння: залучення учнів до визначення мети роботи, діалогу, ігрових ситуацій, драматизації та імпровізації, парної та групової роботи, рефлексивних суджень тощо;
- зменшення ролі вчителя у контролювальній діяльності, перевага позитивного змістового оцінювання; систематичне залучення дітей до самоконтролю та самооцінювання.

Освітні галузі	Предмети
Мови і літератури	Мова навчання. Мова вивчення. Іноземна мова. Літературне читання.
Суспільствознавство	Я у світі.
Мистецтво	Образотворче мистецтво. Музичне мистецтво. Мистецтво (інтегрований курс).

Математика	Математика
Природознавство	Природознавство
Технології	Трудове навчання. Сходинки до інформатики.
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я. Фізична культура.

Базовий навчальний план

Визначає зміст і структуру ПЗО за допомогою інваріантної та варіативної складових, якими встановлюється погодинне співвідношення між освітніми галузями, гранично допустиме тижневе навантаження учнів та загальнотижнева кількість годин. Інваріантна складова змісту початкової загальної освіти формується на державному рівні і є обов'язковою для всіх загальноосвітніх навчальних закладів незалежно від їх підпорядкування та форми власності.

В інваріантній складовій Базового навчального плану визначено мінімально необхідну кількість навчальних годин на вивчення кожної освітньої галузі.

Варіативна складова Базового навчального плану визначається загальноосвітнім навчальним закладом з урахуванням особливостей регіону, навчальних закладів, індивідуальних освітніх запитів учнів та (або) побажань батьків, або осіб, які їх замінюють. У початкових класах варіативна складова включає години, які виділяються на вивчення навчальних предметів освітніх галузей, курсів за вибором, проведення індивідуальних консультацій та групових занять з учнями.

Бюджетне фінансування загальноосвітнього навчального закладу здійснюється відповідно до встановленої базовим навчальним планом сумарної кількості годин інваріантної та варіативної складових з урахуванням можливого поділу класу на групи у процесі вивчення окремих предметів.

Освітня галузь «Мова і література»

1. Навчальний предмет: Українська мова (мова навчання) (1–4 класи)

Змістові лінії: мовленнєва, мовна, соціокультурна, діяльнісна

Розділи програми: «Навчання грамоти», «Мовленнєва змістова лінія», «Мовна змістова лінія», «Соціокультурна змістова лінія», «Діяльнісна змістова лінія»

- **1 клас** – 238 годин (*7 годин на тиждень*)
- **2 клас** – 119 годин:
  - I семестр* – 4 години на тиждень (64 години);
  - II семестр* – 3 години на тиждень (55 годин);
- **3 клас** – 119 годин:
  - I семестр* – 4 години на тиждень (64 години);
  - II семестр* – 3 години на тиждень (55 годин);
- **4 клас** – 119 годин:
  - I семестр* – 4 години на тиждень (64 години)
  - II семестр* – 3 години на тиждень (55 годин).

2. Навчальний предмет: Літературне читання (2–4 класи)

Змістові лінії: коло читання; формування й розвиток навички читання; літературознавча пропедевтика; досвід читацької діяльності; робота з дитячою книжкою, робота з інформацією; розвиток літературно-творчої діяльності учнів на основі прочитаного.

- **2 клас** – 121 година:
  - I семестр* – 3 години на тиждень (57 годин);
  - II семестр* – 4 години на тиждень (64 години);
- **3 клас** – 121 година:
  - I семестр* – 3 години на тиждень (57 годин);
  - II семестр* – 4 години на тиждень (64 години);
- **4 клас** – 121 година:
  - I семестр* – 3 години на тиждень (57 годин);
  - II семестр* – 4 години на тиждень (64 години).

Освітня галузь «Математика»

Навчальний предмет: Математика (1–4 класи)

Змістові лінії: числа, дії з числами; величини; математичні вирази, рівності, нерівності; сюжетні задачі; просторові відношення, геометричні фігури; робота з даними.

- **1 клас** – 136 годин (*4 години на тиждень*);
- **2 клас** – 136 годин (*4 години на тиждень*);

- **3 клас** – 136 годин (*4 години на тиждень*);
- **4 клас** – 136 годин (*4 години на тиждень*).

Освітня галузь «Природознавство»

Навчальний предмет: Природознавство (1–4 класи)

Змістові лінії: «Об’єкти природи», «Взаємозв’язки у природі», «Земля – планета Сонячної системи», «Україна на планеті Земля», «Рідний край», «Охорона і збереження природи», «Методи пізнання природи».

- **1 клас** – 68 годин (*2 год на тиждень, резерв – 6 год*);
- **2 клас** – 68 годин (*2 год на тиждень, резерв – 5 год*);
- **3 клас** – 68 годин (*2 год на тиждень, резерв – 3 год*);
- **4 клас** – 68 годин (*2 год на тиждень, резерв – 5 год*).

Освітня галузь «Суспільствознавство»

Навчальний предмет: Я у світі (3–4 класи)

Теми: «Людина», «Людина серед людей», «Людина в суспільстві», «Людина у світі».

(Сприяє поетапному усвідомленню учнями єдності компонентів „Я – сім’я – школа – рідний край – Україна – світ”; розкриває взаємодію людей у сім’ї, колективі, суспільстві; передбачає активне спілкування дітей з природним і соціальним оточенням, накопичення досвіду особистісного ставлення до системи цінностей демократичного суспільства).

3 – 4 класи – 35 годин/рік

Освітня галузь «Здоров’я і фізична культура»

1. Навчальний предмет: Фізична культура (1–4 класи)

- Предметом навчання у початковій школі в галузі фізичного виховання є рухова активність із загальноосвітньою спрямованістю.
- Навчальний матеріал розподілений не за видами спорту, а за «школами», до яких увійшли вправи, об’єднані за способами рухової діяльності.
- У кінці кожної «школи» надаються орієнтовні навчальні нормативи й вимоги.

1 – 4 класи – 105 годин/рік (*з них резерв – 20 год/рік*)

Навчальні досягнення учнів 1-4 класів ЗНЗ з фізичної культури оцінюються вербально.

2. Навчальний предмет: Основи здоров'я (1–4 класи)

Розділи: 1) здоров'я людини; 2) фізична складова здоров'я; 3) соціальна складова здоров'я; 4) психічна та духовна складові здоров'я.

- **1 клас** – 34 години (із них 3 години – резервні);
- **2 клас** – 34 години (із них 2 години – резервні);
- **3 клас** – 34 години (із них 2 години – резервні);
- **4 клас** – 34 годин (із них 2 години – резервні).

Освітня галузь «Технології»

1. Навчальний предмет: Трудове навчання (1–4 класи)

Змістові лінії: ручні техніки обробки матеріалів; технічна творчість; декоративно-ужиткове мистецтво; самообслуговування (кожна змістова лінія передбачає формування предметно-перетворювальної компетентності).

- **1 клас** – 35 години (із них 4 години – резервні);
- **2 клас** – 35 години, (із них 4 години – резервні);
- **3 клас** – 35 години, (із них 4 години – резервні);

2. Навчальний предмет: Сходінки до інформатики (2–4 класи)

Змістові лінії: комп'ютер та його складові; інформація та інформаційні процеси; використання інформаційних технологій; алгоритми і виконавці; комунікаційні технології.

Всього 105 годин

- **2 клас** – 35 годин (1 год на тиждень);
- **3 клас** – 35 годин (1 год на тиждень);
- **4 клас** – 35 годин (1 год на тиждень).

Освітня галузь «Мистецтво»

1. Навчальний предмет: Образотворче мистецтво (1–4 класи).

Матеріали програми згруповано у блоки-теми, кількість уроків та тематика завдань в яких є орієнтовною:

- **1 клас** – 35 год (з них 3 год – резервні) –

«Абетка образотворчого мистецтва»;

- **2 клас** – 35 год (з них 3 год – резервні) –
«Мова образотворчого мистецтва»;
- **3 клас** – 35 год (з них 3 год – резервні) –
«У майстернях художників»;
- **4 клас** – 35 год (з них 3 год – резервні) –
«Художній образ в мистецтві».

2. Навчальний предмет: Музичне мистецтво (1–4 класи)

Програма має тематичну побудову (заснована на музично-педагогічній концепції Д.Б. Кабалевського), що дає змогу об'єднати різні види музичної діяльності учнів (сприймання музики, виконання, засвоєння необхідних музичних понять і термінів, елементарне музикування, інсценування пісень, ритмічна й пластична імпровізація тощо) на одному уроці.

- **1 клас** – 35 год (з них 4 год – резервні);
- **2 клас** – 35 год (з них 4 год – резервні);
- **3 клас** – 35 год (з них 4 год – резервні);
- **4 клас** – 35 год (з них 4 год – резервні).

3. Навчальний предмет: Мистецтво (1–4 класи)

Змістові лінії, які інтегруються: музична, образотворча, мистецько-синтетична.

- **1 клас** – 70 год (з них 8 год – резервні) –
«Абетка мистецтв»;
- **2 клас** – 70 год (з них 8 год – резервні) –
«Краса довкілля в мистецтві»;
- **3 клас** – 70 год (з них 8 год – резервні) –
«Образ людини в мистецтві»;
- **4 клас** – 70 год (з них 8 год – резервні) –
«Світ у мистецьких шедеврах».

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

від 23 листопада 2011 р. № 1392

Київ

Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти

Відповідно до статті 31 Закону України “Про загальну середню освіту” Кабінет Міністрів України **постановляє:**

1. Затвердити Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, що додається.

Установити, що зазначений Державний стандарт впроваджується в частині базової загальної середньої освіти з 1 вересня 2013 р., а в частині повної загальної середньої освіти — з 1 вересня 2018 року.

2. Визнати такими, що втратили чинність з 1 вересня 2018 р., постанови Кабінету Міністрів України від 14 січня 2004 р. № 24 “Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти” (Офіційний вісник України, 2004 р., № 2, ст. 49) та від 27 серпня 2010 р. № 776 “Про внесення зміни до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14 січня 2004 р. № 24” (Офіційний вісник України, 2010 р., № 65, ст. 2289), крім положень щодо базової загальної середньої освіти, які втрачають чинність з 1 вересня 2013 року.

Прем'єр-міністр України

М. АЗАРОВ

Інд.70

Освітні галузі	Предмети і курси
Суспільствознавство	«Історія України»; «Всесвітня історія»; «Основи правознавства»; «Правознавство»; «Економіка»; «Людина і світ»; «Філософія».
Мови і літератури	«Українська мова» ; «Іноземна мова»; «Російська, інша мова національної меншини»; «Українська література»; «Світова література»; інтегрований курс «Література».
Природознавство	«Природознавство»; «Біологія»; «Географія»; «Фізика»; «Хімія»; «Астрономія».
Математика	«Математика»; «Алгебра» ; «Геометрія».
Основи здоров'я і фізична культура	«Основи здоров'я»; «Фізична культура»; «Захист Вітчизни»
Технології	«Трудове навчання»; «Інформатика» «Креслення»
Мистецтво	«Образотворче мистецтво»; «Музичне мистецтво»; «Художня культура»; інтегрований курс «Мистецтво».

ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ БАЗОВОЇ І ПОВНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Введення в дію:

- у 5-х класах – з 2013/2014 навчального року;
- у 6-х класах – з 2014/2015 навчального року;
- у 7-х класах – з 2015/2016 навчального року;
- у 8-х класах – з 2016/2017 навчального року;
- у 9-х класах – з 2017/2018 навчального року.

Державний компонент стандарту (інваріантна складова)

Типові навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня розроблені на виконання Закону України «Про загальну середню освіту» та постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. №1392 «Про затвердження Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти».

Типові навчальні плани основної школи передбачають реалізацію освітніх галузей Базового навчального плану через навчальні предмети. Вони охоплюють інваріантну складову, сформовану на державному рівні, яка є спільною для всіх загальноосвітніх навчальних закладів незалежно від підпорядкування і форм власності, та варіативну складову, в якій передбачені додаткові години на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття та консультації. Відповідно до основних типів загальноосвітніх навчальних закладів передбачено окремі варіанти Типових навчальних планів.

Повноцінність базової середньої освіти забезпечується реалізацією як інваріантної, так і варіативної складових, які в обов'язковому порядку фінансуються з відповідних бюджетів.

Щорічні робочі навчальні плани складаються:

- ✓ для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання на основі додатка 1;
- ✓ для навчальних закладів з навчанням російською чи іншими мовами національних меншин – додаток 2;

- ✓ для спеціалізованих шкіл з українською мовою навчання і поглибленим вивченням іноземних мов – додаток 3;
- ✓ для спеціалізованих шкіл з навчанням російською чи іншими мовами національних меншини і поглибленим вивченням іноземних мов – додаток 4;
- ✓ для спеціалізованих шкіл з українською мовою навчання і поглибленим вивченням предметів технічного (інженерного) циклу – додаток 5;
- ✓ для спеціалізованих шкіл з українською мовою навчання і поглибленим вивченням предметів музичного циклу – додаток 6;
- ✓ для спеціалізованих шкіл з українською мовою навчання і поглибленим вивченням предметів художнього циклу – додаток 7;
- ✓ для спеціалізованих шкіл, гімназій, ліцеїв, колегіумів, класів з поглибленим вивченням окремих предметів – додаток 8.

При цьому збільшення кількості годин на поглиблене вивчення предметів забезпечується за рахунок варіативної складової.

Варіативна частина Типових планів використовується на:

- підсилення предметів інваріантної частини, які вивчаються поглиблено чи вводяться додатково.
- запровадження факультативів, курсів за вибором, що розширюють обрану навчальним закладом спеціалізацію чи загально світоглядного спрямування (етика, історія релігій та культур, риторика, логіка, рідний край, хореографія, креслення, основи споживчих знань, світ професій тощо);
- індивідуальні заняття та консультації.

При розподілі варіативної частини слід враховувати індивідуальні освітні потреби учнів, особливості регіону, рівень навчально-методичного та кадрового забезпечення закладу.

Робочі навчальні плани усіх загальноосвітніх навчальних закладів (окрім експериментальних) затверджуються органом управління освітою, у підпорядкуванні якого перебуває навчальний заклад.

Типові навчальні плани старшої школи реалізують зміст освіти залежно від обраного профілю навчання. Кожен з профілів передбачає вивчення предметів на одному із трьох рівнів (додаток 1):

рівні стандарту – навчальні предмети не є профільними чи базовими (наприклад, математика в художньо-естетичному профілі, історія у фізико-математичному профілі);

академічному рівні – навчальні предмети не є профільними, але є базовими (наприклад, алгебра і геометрія у фізичному профілі);

профільному рівні, який передбачає поглиблене вивчення відповідних предметів, орієнтацію їх змісту на майбутню професію (наприклад, мови та літератури на філо-логічному профілі).

У разі, якщо в навчальному закладі відсутнє відповідне навчально-методичне, матеріально-технічне та кадрове забезпечення для впровадження певного профілю навчання, то у такому випадку використовується варіант навчального плану універсального профілю, складеного відповідно до академічного рівня змісту освіти (додаток 2 для шкіл з українською мовою навчання, додатки 14–15 – для шкіл з навчанням російською чи іншою мовою національної меншини). Цей варіант навчального плану є універсальним; навчальний час рівномірно розподілений між навчальними предметами.

Шляхи розвитку освіти в умовах впровадження нових державних стандартів

Будь яка справа не може бути вибудована у вигляді випадкового набору вимог.

Успіх можливий лише у випадку чітко визначеної стратегії.

- Визначити найголовніші завдання та цілі впровадження державних стандартів у освітній процес.
- Визначити зміст, напрямок, особливості діяльності.
- Проаналізувати кадровий склад, його фахову підготовку.
- Спроекувати модель впровадження державних стандартів в освітній процес.
- Визначити мотиваційно-стимулюючі режими і обставини.
- Мотивація педагогів, які прагнуть займатися інноваційною діяльністю
- Визначити необхідні ресурси, їх наявність і можливі джерела поповнення.

Пріоритетні напрямки

розвитку загальноосвітнього навчального закладу

- Оновлення освітнього середовища.
- Підвищення професійної майстерності педагогічних кадрів.

- Розвиток матеріально-технічної бази.
- Забезпечення психолого-педагогічного супроводу навчально-виховного процесу.
- Зміцнення інформаційно-освітнього середовища.

Підвищення професійної майстерності педагогічних кадрів:

**Підвищення кваліфікації (різні форми);
Міжкурсова робота;
Участь у різних наукових дослідженнях;
Самоосвіта;
Методична діяльність.**

Розвиток матеріально-технічної бази

Початкова школа	Основна і старша школи
Утримання відповідно до вимог (пожежної безпеки, охорони здоров'я учнів та охорони праці працівників школи) обладнаних кабінетів, класних кімнат, лабораторій, харчоблоку, внутрішніх вбиралень та інших приміщень.	
Обладнання спортивних залів та спортивних майданчиків з відокремленою зоною для початкової школи.	
Укомплектування кабінетів меблями відповідно до ДСанПіН 5.5.2.008 – 01.	
Удосконалення технічного стану (забезпечення сучасною комп'ютерною технікою) навчальних кабінетів, приміщення для занять навчально-дослідницькою і проектною діяльністю, курсами за вибором, факультативами, гуртковою роботою, спеціально обладнаного кабінету для проведення тренінгів.	
Поповнення навчально-методичної бази викладання предметів у навчальному закладі.	
Удосконалення матеріально-технічної бази майстерень відповідно до	

професійної підготовки.	
Обладнання окремого комп'ютерного класу для початкової школи з меблями відповідно до ДСанПіН 5.5.2.008–01	
Обладнання ігрової та спальної кімнати для 6-річок.	
Створення зон (куточків) розвитку молодших школярів.	
Розвиток інформаційно-бібліотечного центру.	

Забезпечення психолого-педагогічного супроводу навчально-виховного процесу

- Наступність змісту і форм організації навчально-виховного процесу відповідно до ступенів основного загального розвитку.
- Врахування специфіки вікового психофізіологічного розвитку та природовідповідності учнів у тому числі особливості переходу в молодший шкільний, підлітковий та юнацький вік.
- Формування і розвиток психолого-педагогічної компетентності учнів, педагогічних і адміністративних працівників, батьківської громадськості.
- Використання варіативних форм психолого-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу (профілактика, діагностика, консультування, корекційна робота, просвіта, експертиза та ін.).
- Збереження здоров'я учасників освітнього процесу на засадах розвитку життєвих навичок.

Інформаційно-освітнє середовище загальноосвітнього навчального закладу

- ✓ Технічні засоби ІКТ;
- ✓ Сучасні інформаційні процеси;
- ✓ Інформаційно-методична підтримка освітнього процесу;
- ✓ Участь у інтернет-заходах;
- ✓ Моніторинг;
- ✓ Дистанційна взаємодія;

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Вовк Л. Мистецька освіта – шлях до розвитку ключових компетентностей учнів / Л. Вовк, Н. Шатайло // Наша школа. – 2009. – № 4.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p>.
3. Державний стандарт початкової загальної середньої освіти // Початкова школа. – 2011. – № 2.
4. Драйден Г. Революція в обученіи: Пер. с англ. / Г. Драйден, Д. Вос. – М. : ООО «ПАРВИНЭ», 2003. – 672 с.
5. Енциклопедія освіти. / Гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1038 с.
6. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики / За ред. І. Г. Єрмакова. – Запоріжжя : Центріон, 2005.
7. Закон України «Про загальну середню освіту». – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/651-14>.
8. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
9. Концепція державного стандарту загальної середньої освіти в Україні (1996). – Режим доступу : <http://at.zavantag.com/docs/535/index-376322.html>.

10. Краснова В. И. Образовательные программы и программы развития школ. Управление современной школой / В. И. Краснова // Завуч. – 2013. – №2.
11. Наказ МОН № 834 від 27.08.10 року. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/8801/.
12. Національна доктрина розвитку освіти. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
13. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
14. Обговорення Концептуалів національної стратегії розвитку шкільної освіти в Україні. – Режим доступу : <http://www.vsim.org/2011/kontseptualy-natsionalnoji-strategiji/>.
15. Про затвердження Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів I–II ступенів, які працюють за науково-педагогічним проектом «Росток», на 2013/2014 навчальний рік. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/35913/.
16. Про затвердження Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів II ступеню. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/ua//often-requested/curricula/>.
17. Про затвердження Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів III ступеню. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/ua//often-requested/curricula/>.
18. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підручн / О. Я. Савченко. – К. : Грамота, 2012. – 504 с.
19. Савченко О. Я. Новий Держстандарт для початкової школи: від задуму до реалізації / О. Я. Савченко // Пед. газета. – 2012. – № 1 (210), січень.
20. Теплоухова Л. Деятельностный подход в обучении. Понятие проектирования как деятельности. / Л. Теплоухова // Интернет-ресурс. – Режим доступу : [http:// festival.1september.ru/articles/419748/](http://festival.1september.ru/articles/419748/).
21. Хуторської А. Ключові освітні компетентності / А. Хуторської // Интернет-ресурс. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/theory/2340/>.
22. Чернецька Т. І. Сучасний урок: теорія і практика моделювання: [навч. посібник] / Т. І. Чернецька. – К. : ТОВ «Праймдрук», 2011. – 352 с.
23. Якісна освіта – запорука самореалізації особистості / За заг. ред. С. М. Ніколаєнка, В. В. Тесленка; У підгот. взяли участь:

О. В. Єресько, А. В. Кудін, О. Я. Савченко. – К. : Пед. преса, 2007. – 176 с.

Видання підготовлено до друку та віддруковано
редакційно-видавничим відділом ЧОПОПП.

Зам. № 1304 Тираж пр.
18003, Черкаси, вул. Бидгощська, 38/1.